

OD VÝBĚRU STŘEDNÍ ŠKOLY K NEÚSPĚCHU U MATURITY: ROLE ANGAŽOVANOSTI

FROM THE CHOICE OF THE UPPER-SECONDARY SCHOOL TO THE FAILURE AT THE FINAL EXAM: THE ROLE OF STUDENT ENGAGEMENT

Katarína Rozvadská¹, Lenka Hloušková¹

¹ Ústav pedagogických věd, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, Brno

Abstrakt

Získání vyššího sekundárního vzdělání je v mnoha případech opakovaně neúspěšných maturantů otázkou tzv. druhé šance, která v českém vzdělávacím systému chybí. Z pohledu opakovaně neúspěšných maturantů z let 2018, 2019 a 2020 se v jejich narativech vynořuje vazba mezi způsoby volby střední školy, jednotlivými aspekty jejich angažovanosti a opakovaným neúspěchem u maturity, což nás vede k úvaze o principech, na kterých by mohly stát tzv. druhé šance pro neúspěšné maturanty.

Klíčová slova: volba střední školy, neúspěch, angažovanost studentů, narativní typy

Abstract

In case of failure, obtaining upper secondary education is a matter of the so-called second chance (Glorieux et al. 2011; Schuchart & Schimke, 2019), which is lacking in the Czech education system. From the point of view of repeatedly unsuccessful high school graduates from 2018, 2019 and 2020, the link between the ways they chose a secondary school, individual aspects of their engagement, and repeated failure at the Matura exam emerges in their narratives. The results induce us to think about the principles of second chance education for unsuccessful graduates, which would not be linked to the original upper secondary institution.

Keywords: choice of upper secondary school, failure, student engagement, narrative types

1 ÚVOD

Neúspěch u maturitní zkoušky v příspěvku nahlížíme jako výsledek celé řady procesů, u nichž nelze identifikovat jednoduché kauzální souvislosti. Jedním z dlouhodobě působících faktorů, podílejících se na (ne)úspěšném dokončení studia již od momentu výběru školy, je školní angažovanost (např. Fraysier et al., 2020).

2 TEORIE

Výzkumy naznačují, že motivace, ambice a budoucí plány jako indikátory školní angažovanosti mají vliv na výsledky ve vyšším sekundárním vzdělávání. Čím je student motivovanější a ambicióznější při vstupu na střední školu, tím vyšší je pravděpodobnost dosažení kvalifikace (Alexander et al., 2001; Ekstrom et al., 1986; Lamb et al., 2004; Rumberger, 1995; Wehlage & Rutter, 1986). Vztah mezi angažovaností studentů a úspěšným dokončením studia je empiricky doložen také na příkladech předčasných odchodů ze vzdělávání (Christenson et al., 2012) a jejich řešení formou tzv. druhé šance (Glorieux et al., 2011; Schuchart & Schimke, 2019). Na základě těchto zjištění předpokládáme vazbu mezi typy narací o výběru školy a složkami angažovanosti opakovaně neúspěšných maturantů.

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Výzkum byl realizován jako kvalitativní longitudinální šetření a metodou sběru dat bylo biografické vyprávění. Biografické rozhovory začínaly vstupním narativním zadáním (Rosenthal, 1993), po kterém následovalo volné vyprávění informanta, které bylo následně doplněno o předem připravené otázky na oblasti, ke kterým se informant spontánně nevyjadřoval. Do výzkumu bylo zapojeno 46 opakovaně neúspěšných maturantů, kteří maturovali v roce 2018, 2019 a 2020. Analyzováno bylo celkem 92 opakovaných rozhovorů s těmito informanty. Při analýze výsledků byla využita paradigmatická analýza obsahu získaných vyprávění (Polkinghorne, 1995).

4 VÝSLEDKY

Výsledky analýzy narativních typů (Honkasilta et al., 2016) ukazují na tři vzájemně provázané typy vyprávění o výběru školy. První z nich („neználek“)

v sobě nese nerozhodnost při výběru střední školy: student nakonec náhodně volí možnost, která mu vyjde. Druhý typ („cesta za svým“) je charakteristický zaslepeností svým kariérovým snem bez přemýšlení o důsledku průběhu vzdělávání. U třetího typu („mezi mlýnskými kameny“) studenti vychází z předsudků o typech škol. Další variantou tohoto typu je, že sice vědí, kam chtějí, ale významní dospělí pro ně chtějí něco jiného. V rámci těchto tří ideálních typů je možné identifikovat dva póly angažovanosti při výběru střední školy – zúčastněný (angažovaný) a nezáúčastněný (neangažovaný) výběr, které mají své specifické projevy v emocionální, kognitivní i konativní složce angažovanosti opakovaně neúspěšných maturantů.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Narativně identifikované typy volby střední školy poukazují na teoreticky popsané dimenze angažovanosti (Fredricks et al., 2004). Výsledky vstupují do diskuze v souvislosti s diferencovaností vzdělávacích drah (Smith, 2019) a s důrazem na flexibilitu vyššího sekundárního vzdělávání. Ukazuje se, že podpora angažovanosti může být intervencí ve chvíli, kdy si student uvědomí omezenost svého výběru, stejně tak jako když si uvědomí, že jeho volba nebyla správná. Úspěšnost intervence lze v takovém případě nahlédnout nejen ve vztahu k (ne)úspěchu u maturitní zkoušky, ale i z pohledu vytváření efektivních copingových strategií, které umožní studentům zvládat působení různých kontextů v průběhu jejich studia.

6 LITERATURA

- Fredricks, J. A., Blumenfeld, P. C., & Paris, A. H. (2004). School engagement: Potential of the concept, state of the evidence. *Review of educational research*, 74(1), 59–109.
- Fraysier, K., Reschly, A., & Appleton, J. (2020). Predicting postsecondary enrollment with secondary student engagement data. *Journal of Psychoeducational Assessment*, 38(7), 882–899.
- Glorieux, I., Heyman, R., Jegers, M., & Taelman, M. (2011). ‘Who takes a second chance?’ Profile of participants in alternative systems for obtaining a secondary diploma. *International Journal of Lifelong Education*, 30(6), 781–794.

- Honkasilta, J., Vehkakoski, T., & Vehmas, S. (2016). 'The teacher almost made me cry' Narrative analysis of teachers' reactive classroom management strategies as reported by students diagnosed with ADHD. *Teaching and Teacher Education*, 55, 100–109.
- Christenson, S., L., Reschly, A., L., & Wylie, C. (Eds.). (2012). *Handbook of Research on Student Engagement*. Springer.
- Polkinghorne, D. E. (1995). Narrative configuration in qualitative analysis. *International journal of qualitative studies in education*, 8(1), 5–23.
- Rosenthal, G. (1993). Reconstruction of life stories: Principles of selection in generating stories for narrative biographical interviews. *The narrative study of lives*, 1(1), 59–91.
- Schuchart, C., & Schimke, B. (2019). Lohnt sich das Nachholen eines Schulabschlusses? Alternative Wege zur Hochschulreife und ihre Arbeitsmarkterträge. *KZfSS Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie*, 71(2), 237–273.
- Smith, M. L. (2019). Educational pathways and their role in occupational and class attainment in Czech society. *Czech Sociological Review*, 55(6), 853–878.

PODĚKOVÁNÍ

Příspěvek vznikl v rámci projektu č. CZ.02. 3. 68/0.0/0.0/19_076/0016377 *Životní dráhy neúspěšných maturantů a maturantek*.